

تأثیر انتخابات هشتم بر اتحاد ملی

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه و طرح مسئله
۴	گفتار اول - ملت و هویت ملی
۸	گفتار دوم - انتخابات، کارکردها و ویژگی‌های آن
۱۰	گفتار سوم - راهکارهای معطوف به تقویت اتحاد ملی
۲۱	گفتار چهارم - مجلس هشتم و استمرار تحقق حداکثری اتحاد ملی
۲۲	نتیجه‌گیری
۲۳	منابع و مأخذ

کد موضوعی: ۲۶۰

شماره مسلسل: ۸۸۱۸

مقدمه و طرح مسئله

انتخابات یکی از مهم‌ترین عرصه‌های مشارکت سیاسی و تجلی حاکمیت مردم است. فضای سیاسی در کشورهای مردم‌سالار در آستانه انتخابات بسط می‌یابد و کلاف سیاست باز می‌شود. انتخابات عرصه ظهور و بروز نیروهای سیاسی و شناسایی نخبگان سیاسی جدید است و فضای حاکم بر انتخابات فرصتی را فراهم می‌آورد تا سخنان نهفته در بافت اجتماع علنی شوند. از این منظر می‌توان انتخابات را یک دوره بسیار مهم برای شناخت جامعه سیاسی هر کشور قلمداد کرد. از سوی دیگر پایه‌ها و مؤلفه‌های هویت ملی هر کشوری نیز ترکیبی از عناصر مختلف (فرهنگی، تاریخی و نژادی) و نوع چینش این عناصر، هویت ملی آن جامعه را تشکیل می‌دهد. اینکه از منظر سیاسی در عرصه انتخابات هر جامعه‌ای چه هویتی از خود بروز می‌دهد و گفتمان‌های جاری در فضای انتخابات در هر کشوری چگونه است می‌تواند شاخصه‌های فرهنگ سیاسی آن کشور را مشخص سازد. از نگاهی دیگر انتخابات بزنگاه و آزمون بزرگی است تا شهروندان هر جامعه‌ای نه تنها درباره سیاست‌های جاری و مطلوب اداره جامعه بلکه نوع وفاداری و پیوند با شاخصه‌های شکل‌گیری دولت - کشور نیز دیدگاه خود را نشان دهد و از این نظر نیز می‌توان گفت انتخابات تأثیر آشکاری بر اتحاد و هویت ملی دارد.

۱. فرضیه اصلی

کارکردهای انتخابات و از جمله انتخابات مجلس هشتم در ایران در قوام و تقویت مؤلفه‌های اتحاد ملی تأثیرات مختلفی دارد. مشارکت سیاسی گستردگی در انتخابات و

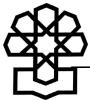
تأثیر انتخابات هشتم بر اتحاد ملی

چکیده

انتخابات نهاد قانون‌گذاری در همه جوامع همواره عرصه مهمی برای نقش‌آفرینی مردم از حیث مشق دمکراسی و اعمال حق تعیین سرنوشت از طریق تأثیر اراده عمومی در انتخابات قانون‌گذاران و برای نظام سیاسی، مشخص شدن نگرش غالب برای هدایت امور کشور با پشتونه آرای مردمی است.

شاخص سنجش میزان موفقیت انتخابات، برخورداری از سطح استانداردی از حضور مردم در پای صندوق‌های رأی است. البته اگرچه بر عنصر عقلانیت و انتخاب آگاهانه جهت توانمندی و کارآمدی قوه مقننه تأکید می‌شود اما شاخص درصد مشارکت سیاسی نشانه رضایت‌مندی یا عدم رضایت از برنامه‌های اعلامی احزاب است. مضافاً اینکه در کشورهای در حال توسعه افزایش مقبولیت و مشروعيت نظام سیاسی از کارویژه‌های مهم مشارکت سیاسی تلقی می‌شود.

با این حال همه این جوامع از یک ویژگی مشترک از افزایش درصد مشارکت برخوردارند و آن ارتقای هویت و اتحاد ملی است که نقش‌آفرینی بی‌بدیل انتخابات را در گستردگی انتخاب ناپذیر می‌سازد.

انسجام با وجود چندگانگی است. شاید بتوان گفت اتحاد، وحدت در کثرت است و وحدت یکتایی و یگانگی است. فرهنگ لغت المنجد وحدت را تنها ی، یکتایی و یگانگی، اما اتحاد را سازش، موافقت، اشتراک، اتفاق و پیوستگی ترجمه کرده است.^۱

کفتار اول - ملت و هویت ملی

ملت در فرهنگ سیاسی از ریشه لاتین nation به معنای تولد یا نیای مشترک است. در گذشته و در زبان عربی ملت به معنای دین و آیین به کار می‌رفت. چنانکه قرآن می‌فرماید: «ملت ابراهیم». ملت یک واحد بزرگ انسانی است که عامل پیوند آن آگاهی و فرهنگ مشترک است. هویت عبارت است از تشخّص هویت، گاه بر وجود خارجی اطلاق می‌گردد و گاه بر ماهیت یا تشخّص اطلاق می‌شود که عبارت است از حقیقت جزئیه (لغتنامه دهخدا) و نیز هویت از «هو» به معنای او می‌آید. حقیقت شیء یا شخصی است که مشتمل بر ذات جوهری او باشد. شخصیت ذات هستی و وجود^۲ در فرهنگ آریانپور در ذیل واژه identity آمده است: شخصیت، اصلیت، شناسایی وجود ذهنی و مادی، همانی و این همانی. در فرهنگ آکسفورد هم در تبارشناسی و سیر تاریخی معنای identity آمده است: ابتدا به معنای همسانی ذاتی یا مطلق، سپس فردیت یا شخصیت و بعد از آن احساس یکی شدن و دلبستگی و درنهایت به معنای چیزی که حافظ شخصیت و هویت افراد است. مانند کارت شناسایی، شناسنامه؛ در بحث هویت در علم سیاست بر جنبه و صبغه جمعی و گروهی در برابر فردی تأکید

۱. المنجد، ترجمه احمد سیاح، تهران، مجرد، بی‌تا، ج. ۲.

۲. فرهنگ صبا، ۱۳۶۶.

نیز انتخاب در راستای گفتمان انقلاب اسلامی و اعتلای همه جانبی، باعث تقویت اتحاد ملی می‌شود و مشارکت محدود یا نوع انتخاب برپایه گفتمان‌های ساختارشکن یا معطوف به فعال‌سازی شکاف‌های اجتماعی و سیاسی، می‌تواند در جهت افتراق ملی مؤثر و در اتحاد ملی اثر کاهنده داشته باشد.

۲. متغیر مستقل

در این تحلیل انتخابات و مشخصاً انتخابات مجلس هشتم در ایران متغیر مستقل را تشکیل می‌دهد که شامل شاخصه‌هایی مانند میزان شرکت‌کنندگان در انتخابات، ترکیب سنی و جنسی و منطقه‌ای شرکت‌کنندگان در انتخابات می‌شود. علاوه بر این آرایش و ترکیب برگزیدگان در این انتخابات نیز در فرایند انتخابات مد نظر است که در نهایت کیفیت انتخاب مردم را شکل می‌دهد.

۳. متغیر وابسته

در این تحقیق اتحاد ملی به معنای انسجام و یکپارچگی میان عناصر تشکیل‌دهنده دولت، ملت در ایران و نیز سازگاری، پیوند و توافق میان این اجزا به ویژه در سطح مردم و دولت از یکسو و نیز اجزای ساختار حاکمیت متغیر وابسته را تشکیل می‌دهد.

۴. وحدت یا اتحاد؟

وحدت به معنای یکی شدن و یکی بودن و رهایی از کثرت است. در وحدت، دوگانگی متنقی می‌شود و رابطه کل و جزء یا اقل و اکثر وجود ندارد. اما اتحاد یکپارچگی و

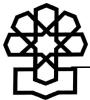

۱- هویت ایرانی

برای پاسخ به این پرسش که ایرانی کیست و ملت ایران چه شاخصه‌هایی دارد رهیافت‌های متعددی ارائه شده است. برخی بر نظریه سه فرهنگ استناد کرده‌اند که هویت ایرانی امروز آمیزه‌ای از ایرانیت، اسلامیت و مدرنیت یا تجدد است و حتی می‌توان از این سه ضلع فرهنگ، در باب فهم مؤلفه‌های هویت اتباع و گروه‌های سیاسی ایران نیز بهره برد. چنانکه برخی ابتدا خود را مسلمان بعد ایرانی و سپس انسان عصر جدید می‌دانند و برخی دیگر خود را ابتدا ایرانی، سپس مسلمان و ... برخی دیگر مؤلفه‌های هویت ملی ایرانی را فارغ از مختصات مذهب یا قومیت احصا کرده و بر یک جنبه مانند زبان یا نژاد تأکید کرده‌اند. مثلاً زبان فارسی به عنوان رمز هویت ملی ایران یاد شده است. از نظر تاریخی آریایی‌ها در فلات ایران کنونی هویت تاریخی ساکنان این فلات را تشکیل می‌دهند که در گذر زمان از نظر زبانی یا آیینی دچار تغییراتی شدند. اما این ریشه تاریخی حلقه وصل همه ساکنان این فلات را تشکیل می‌دهد که بعدها قلمروهای سیاسی، محدوده این هویت سیاسی را در مرزهای فعلی کاهش داده است.

در دهه‌های گذشته مهمترین چالش میان عناصر ایرانی، اسلامی و مدرن هویت ساکنان ایران بوده است و این چالش همچنان ادامه دارد. برخی پژوهشگران سیاست‌های ایرانی‌گرایانه دوران پهلوی در کاهش نقش ابعاد اسلامی هویت ایرانی یا تأکید بر جنبه‌های دینی و کمرنگ کردن هویت ایرانی باستانی در سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و نیز نزاع میان هویت ایرانی با هویت جهانی که در قالب تهاجم فرهنگی یا جهانی‌سازی مطرح می‌شود را از مهمترین تحولات در صحنه هویت

می‌شود و هویت ملی بیشتر مدنظر است. هویت ملی می‌تواند با وجود زبان، تاریخ، جغرافیا، دین، آداب و رسوم مشترک شکل گیرد. در واقع هویت ملی نوعی احساس تعهد و تعلق عاطفی نسبت به اجتماع ملی است که موجب انسجام جامعه است و بخشی از هویت فرد را تشکیل می‌دهد. اما در فرهنگ سیاسی امروز «آلفرد زیمن» ملیت را شکلی از احساسات مشترک برآمده از شور و شوق، صمیمیت و شکوه خاص مربوط به میهن تعریف کرده است. وی ملیت را ذهنی روان‌شناختی و معنوی می‌داند. به طور خلاصه می‌توان عوامل پیدایی ملت را در نژاد، خویشاوندی، اشتراک دین، اشتراک زبان، همبستگی‌های جغرافیایی، تاریخ یا سنت‌های مشترک، همبستگی‌های اقتصادی و درمجموع فرهنگ و دولت مشترک در یک گستره تاریخی تعریف کرد. ملت جزئی از ارکان چهارگانه دولت - کشور^۱ به حساب می‌آید که در کنار قلمرو، حکومت و حاکمیت، دولت - کشور را می‌سازند. می‌توان گفت دیگر اجزا این سامانه در قوام یا ضعف دولت نیز مؤثر است. یعنی هر قدر حکومت و حاکمیت آن بر قلمرو یک ملت استیلا و کارآمدی بیشتری داشته باشد و بتواند سرچشمه‌ها و ارزش‌های حاکم بر هویت ملی را حفظ و اعتلا بخشد، هویت ملی نیز تقویت می‌شود. از سوی دیگر هر قدر احساس تعلق فرد به دولت و قلمرو جغرافیایی نیز بیشتر باشد و احساس پیوستگی و داشتن هویت جمعی میان اتباع یک دولت بیشتر باشد، هویت ملی نیز قوام بیشتری دارد. هویت ملی در مقایسه با دیگر هویتها نیز قابل شناسایی است. مانند هویت قومی، هویت زبانی، هویت صنفی، هویت بومی و منطقه‌ای، هویت ایلی و قبیله‌ای، هویت محلی و هویت جهانی.

ارزش‌هایی نظیر عدالت، امنیت، آزادی، برابری، دین‌داری و معنویت یا رفاه و حقوق فردی منشأ شکلگیری شکاف‌های سیاسی را فراهم می‌آورد یا شکاف ارزشی و فرهنگی می‌تواند به تقویت شکاف‌های سیاسی و اجتماعی یاری رساند. از جمله شکاف‌های عمودی نیز می‌توان به شکاف مرکز - پیرامون در یک کشور و شکاف توسعه‌ای یاد کرد.

بی‌شک هر چه شکاف‌های اجتماعی و سیاسی در یک جامعه بیشتر بر طرف شده و پرشده باشد یا به حالت غیر فعال درآمده باشد، اتحاد ملی میان اجزای آن بیشتر حکم‌فرما خواهد بود.

گفتار دوم - انتخابات، کارکردها و ویژگی‌های آن

۱-۲. کارکردهای انتخابات

انتخابات یکی از مهم‌ترین تجلیات سیاسی در نظام‌های مردم‌سالار در دنیای مدرن است که نقطه عزیمت دگرگونی‌های سیاسی و تغییرات در رفتار سیاسی شهروندان و نخبگان سیاسی به شمار می‌رود. کارکردهای زیر را می‌توان برای انتخابات ترسیم کرد:

۱. چرخش نخبگان و دست به دست شدن آن برای جلوگیری از انحصار سیاسی و استبداد،

۲. فراهم شدن زمینه انتقال مطالبات خواسته‌ها و اعتراضات شهروندان به سیستم سیاسی،

۳. ظهور و بروز و شناسایی نخبگان سیاسی جدید و توانمندسازی هیئت حاکمه،

۴. افزایش احساس نقش‌آفرینی در زندگی سیاسی از سوی شهروندان.

ملی ایرانیان در دهه‌های اخیر داشته‌اند.^۱

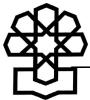
می‌توان گفت تأکید بر اتحاد ملی به عنوان یک راهبرد و یک سیاست رسمی نیازمند تهیه برنامه‌ها و در پیش گرفتن سازوکارهایی است که در مجموع به تقویت اقتدار ملی و افزایش نقش و قدرت کشور در صحنه منطقه‌ای و حتی جهانی می‌شود. تحقق چنین شرطی جز با حداقل‌سازی شاخصه‌های اتحاد ملی یا حداقل‌سازی دامنه شکاف‌ها و افراطیات میان ایرانیان امکان‌پذیر نیست. در سایه اتحاد ملی است که می‌توان به هم‌افزایی ظرفیت‌های کشور برای تحقق خواست عمومی و منافع ملی همت گماشت.

۱-۲. شکاف‌های اجتماعی

شکاف‌های اجتماعی و سیاسی در نقطه مقابل اتحاد و پیوستگی اجتماعی قرار می‌گیرند. شکاف اجتماعی عملاً موجب تقسیم و تجزیه جمعیت و تکوین گروه‌بندی‌هایی می‌شود و این گروه‌بندی‌ها ممکن است تشکل‌ها و سازمان‌های سیاسی پیدا کنند. شکاف‌های اجتماعی را می‌توان به شکاف‌های فعال یا غیرفعال و ساختاری و تاریخی تقسیم کرد. از جمله شکاف‌های اجتماعی می‌توان به شکاف زبانی، سنی، شکاف جنسی و شکاف میان شهر و روستا نام برد. علاوه بر این‌ها شکاف طبقاتی، شکاف مذهبی، شکاف میان دین و دولت و شکاف قومی - نژادی قابل توجهند. بیشتر شکاف‌های اجتماعی عرضی‌اند.

از نظر سیاسی شکاف میان گروه‌های سنتی و مدرن، شکاف میان چپ‌گرايان و راست‌گرايان و شکاف در حوزه ارزشی قابل توجهند. بدین معنا که اولویت‌بخشی به

۱. هويت، مليت و قوميت.

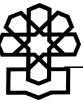

۱۶. احساس بازبودن دایرہ نخبگان سیاسی و امیدواری به تقویت و نهادینه شدن تحرک سیاسی،
۱۷. تقویت احساس مستقل بودن و هویت سیاسی داشتن،
۱۸. تقویت فرهنگ سیاسی مردم از رهگذر مناظرات حزبی، اجتماعات انتخاباتی و رأیه تحلیل از آخرين وضعیت کشور،
۱۹. فراهم شدن حضور مردم در بازی شطرنج سیاسی و امکان تغییر چهره‌ای و یا افراد یا احزاب ضعیف و ترمیم ساختار سیاسی با افراد قوی تر،
۲۰. مشخص شدن سمت و سوی علیق مردم از طریق نوع انتخاب آنان،
۲۱. معلوم شدن میزان و نیز چگونگی دایرہ و شدت تأثیر رسانه‌ها و سازوکارهای تبلیغی رسمی و نیز تبلیغات نامزدهای سیاسی.

۲-۲. ویژگی‌های انتخابات مجلس

۱. فراهم شدن امکان حداقلی حضور شهروندان به عنوان انتخاب شونده بدین معنا که حتی اقلیت‌های دینی هم امکان انتخاب نماینده را دارند،
۲. افزایش احساس تأثیرگذاری همه بخش‌های کشور در قانونگذاری و اداره کشور صرف نظر از برخی تمایزات هویتی با اکثریت غالب در کشور،
۳. مشخص شدن دقیق پایگاه سیاسی احزاب و جریان‌های سیاسی با توجه به گسترده‌گی حوزه‌های انتخابیه،
۴. پیوند یافتن تعلقات بومی طایفه‌ای یا منطقه‌ای با ضرورت‌های کلی و کشوری.

۵. شناخت نظام سیاسی از میزان حمایتها یا اعتراضات مردمی نسبت به سیاست‌ها و رویه‌های موجود،
۶. سنجش میزان مقبولیت و مشروعیت سیاسی دولت،
۷. امکان خنثی شدن زمینه‌های اعتراضات خشن و گرم با فراهم شدن عرصه‌ای از طرح نظر به صورت سرد،
۸. پیشگیری از حرکت‌های توده‌ای و سیاسی شورشی و غیرقابل مهار،
۹. آزمون نظام سیاسی برای پذیرش تغییرات یا نوسانات احتمالی از سوی شهروندان،
۱۰. آزمون دولت برای برگزاری سالم و آزاد انتخابات و حفظ و تحکیم امنیت آن به عنوان نمونه‌ای از کارآمدی سیاسی،
۱۱. فراهم شدن امکان مشارکت اکثریت شهروندان در تولید قدرت و تثبیت صندوق‌های رأی به عنوان محل تولید قدرت،
۱۲. فراهم شدن امکان آموزش سیاسی و آگاهی بخشی از مسئولیت‌ها و کارکردهای نهادهای انتخاب شونده و در مجموع ارتقای آگاهی‌های سیاسی،
۱۳. رشد بینش و بلوغ سیاسی شهروندان و فراهم شدن امکان رسیدن به مرحله شهروندی رأی اولیه،
۱۴. بسط نظام سیاسی و فراهم شدن نسبی فضای نقد و ارزیابی از سیاست‌های موجود برنامه نامزدها و رقبای انتخاباتی،
۱۵. تمرین دمکراسی و تحمل رقیب و امکان‌سازی زمینه پذیرش رأی اکثریت به عنوان راه حل منازعات سیاسی،

به معنای ایرانی‌گری در معنای باستانی آن نیست، بلکه مراد ایشان «آحاد ملت» است که می‌باید درجهت اتحاد گام بردارند. شاید بتوان گفت ملت از نظر ایشان همه ایرانیان را شامل می‌شود که اسلام دین آن‌هاست، ایران وطن آنان و به انقلاب و جمهوری اسلامی تعلق دارند. از سوی دیگر می‌توان اتحاد میان دولت و ملت را نیز از مقدمات اتحاد ملی از نظر ایشان دانست.

در هر حال شرایط زیر اهمیت توجه به راهبرد اتحاد ملی را در انتخابات مجلس هشتمندو چندان ساخته است:

از نظر داخلی جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر تجربه سی‌ساله کشورداری دوران تثبیت و بلوغ سیاسی را می‌گذراند و از بسیاری بحران‌ها عبور کرده است. فروکش کردن بحران هسته‌ای و کاهش فشار سیاسی غرب و تمرکز آن بر تبلیغات منفی نشان می‌دهد که تا حد زیادی غرب هم از تغییر ساختار و هم تغییر رفتار اساسی ایران ناامید شده است. از نظر داخلی هماهنگی میان قوای سه‌گانه که سال‌های طولانی تجربه نشده بود بر ضریب اقتدار ایران افزوده و امکان نفوذ و رخنه دشمنان در ساختار حاکمیت را به حداقل رسانده است.

از منظر کارکردی گفتمان اصولگرایی در ساختار حاکمیت غلبه یافته و با وحدت فرماندهی از سوی رهبر انقلاب راه مقابله با مشکلات و سختی‌ها آسان‌تر شده است. در چنین شرایطی می‌توان انتخابات مجلس هشتمند را از جهات متعددی با اهمیت دانست:

۱. انتخابات مجلس هشتمند یک‌سال بعد از مشارکت سیاسی بالای ۶۰ درصدی مردم در انتخابات شوراهای خبرگان برگزار می‌شود و تا حد زیادی نگرش مردم به نظام و برنامه‌های آن را آشکار می‌سازد. اگرچه علنی کردن این تحلیل و پیوند زدن

۳-۲. انتخابات و اتحاد ملی

جمهوری اسلامی ایران در آستانه سی‌امین سال حیات خود تاکنون بیشترین انتخابات را در منطقه تجربه کرده است. استاندارد دمکراسی در ایران از بسیاری کشورهای منطقه و حتی برخی دمکراسی‌های نوپا بالاتر است. انتخابات هشتمند دوره مجلس شورای اسلامی در شرایطی برگزار می‌شود که امسال به عنوان سال اتحاد ملی و انسجام اسلامی نامگذاری شده است. می‌توان گفت انسجام اسلامی هم خود مقوم اتحاد ملی در جمهوری اسلامی ایران است چرا که حتی اگر تصور کنیم برخی اقوام ایرانی به نظر زبانی یا مذهب با اکثریت جامعه ایران تقاضا دارند به حکم مسلمانی و ایرانی‌بودن در مقدرات خود مشارکت می‌کنند. از سوی دیگر راهبرد انسجام اسلامی به نوبه خود می‌تواند خنثی‌کننده تحرکاتی باشد که در فراسوی مرزها با هدف فعال کردن برخی شکافهای قومی و مذهبی در ایران و در نهایت تضعیف جمهوری اسلامی ایران است.

با این حال نمی‌توان از اهمیت راهبرد اتحاد ملی در سال جاری غافل بود. نگاهی به ادبیات و تعبیر به کار رفته در سخنان رهبر انقلاب در ماههای اخیر نشان دهنده تقویت عنصر ملیت و ایرانیت در گفتمان ایشان است. تأکید بر اعتماد به نفس ملی و آثار و دستاوردهای آن و نیز امکان‌پذیر بودن رابطه با آمریکا زمانی که منافع ملی اقتضا کند، از جمله این شاخص‌هاست. ایشان در گذشته نیز زبان فارسی را رمز هویت ملی ایرانیان خواندند که از این نظر می‌توان عوامل زیر را در تقویت عنصر ملیت در گفتمان ایشان احصا کرد:

اولاً می‌توان دریافت که مراد و مقصود ایشان از ملی در تعبیری مانند اتحاد ملی

است که هنوز بخش زیادی از پایگاه انقلاب را طبقات و استان‌های محروم تشکیل می‌دهند. البته درباره نوع انتخاب مردم نمی‌توان چنین قاعده‌ای را جاری ساخت و البته می‌توان گفت که تحقق عدالت در استان‌های کمتر برخوردار، کشور مطالبه فوری‌تر و درخواست جدی‌تری به حساب می‌آید.

۴-۲. افزایش مشارکت سیاسی و تقویت اتحاد ملی

چنانکه گذشت مشارکت گسترده مردم در انتخابات در تقویت اتحاد ملی مؤثر است. بی‌شک مشارکت حداقلی نمی‌تواند متناسب اتحاد ملی باشد این اعتقاد که انتخابات کیفی با میزان متوسط شرکت‌کنندگان می‌تواند با نتیجه مطلوب تأمین‌کننده مصالح کشور باشد در سطح کوتاه‌مدت شاید قابل قبول باشد اما در بلندمدت پشتونه مردمی و اتحاد ملی را متزلزل خواهد ساخت و مردمی بودن و جمهوریت نظام را به خطر خواهد انداخت. اگرچه وجود انسجام و همبستگی میان حاکمیت نیز به نوبه خود به تحکیم اتحاد ملی می‌انجامد و نمای مقندرانه‌تری از کشور و نظام سیاسی را در جهان به نمایش می‌گذارد. واقعیت آن است که همسویی قوای سه‌گانه در دو سال اخیر فرصتی مهم برای پیشبرد اهداف نظام و خدمت به ملت فراهم آورده است. می‌توان گفت مشارکت گسترده و حداکثری مردم در انتخابات به‌ویژه در مناطقی از کشور که در معرض فعل شدن شکاف قومی هستند، اتحاد ملی را به نمایش می‌گذارد اما ریزش مشارکت مردم به‌ویژه در این مناطق نه تنها اتحاد ملی را قوام نمی‌دهد، بلکه هشداردهنده نیز هست.

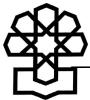
آن به اساس نظام نادرست است، اما به هر حال از نظر نگرش مردم به حاکمان، تمام انتخابات در جهان از چنین خصیصه‌ای برخوردارند.

۲. نوع و میزان مشارکت مردم در مناطق مختلف کشور می‌تواند میزان معنادار جهت‌گیری انتخابات را در راستای اتحاد ملی یا افتراق ملی آشکار سازد.

۳. انتخابات مجلس هشتم پس از آن صورت می‌گیرد که از نظر افکار عمومی دولت و مجلس اصولگرا فرصت کافی برای اجرای خواسته‌های خود داشته‌اند، لذا انتخابات مجلس هشتم نوعی همه‌پرسی نسبت به این جریان سیاسی به حساب می‌آید.

۴. انتخابات مجلس هشتم در زمانی برگزار می‌شود که فشارهای خارجی بر ایران به‌ویژه از سوی آمریکا و اروپا برای تصویب قطعنامه سوم تحریم علیه ایران در حال افزایش بوده و علاوه بر این آمریکا نیز به فعال‌سازی شکاف از درون روی آورده است. چنین فضایی در صورت تدبیر نشدن ظرفیت آسیب‌رسانی به اتحاد ملی را دارد.

۵. انتخابات مجلس هشتم پس از دو سال از عملکرد دولت نهم، صحنه آزمون برنامه‌های دولت نهم به حساب می‌آید. به‌نظر می‌رسد سفرهای استانی دولت نهم و تأکید بر عدالت اجتماعی و توزیع امکانات و وقت دولت میان استان‌ها به صورت عادلانه در مواردی که مصوبات دولت زمینه اجرا پیدا کرده با استقبال و دلگرمی مردم مواجه خواهد شد. نکته در خور تأمل در رفتار انتخاباتی مردم ایران این است که میان درصد رشد و توسعه در استان‌ها و مشارکت سیاسی آنان در انتخابات رابطه عکس وجود دارد به‌گونه‌ای که استان کهگیلویه و بویراحمد به عنوان یکی از استان‌های محروم و کمتر توسعه یافته کشور بالاترین درصد مشارکت سیاسی در انتخابات بعد از انقلاب را به خود اختصاص داده است. این وضعیت نشان‌دهنده این

از این واقعیت دارد که جامعه ایرانی در مرحله ساختن به چندگانگی کشیده می‌شود. جریان اصلاحات نیز از این قاعده مصون نماند و این خطر جریان اصولگرایی را نیز تهدید می‌کند. در چنین شرایطی سخن گفتن از گفتمان انقلاب اسلامی مسئولیت‌آور است اگر به معنای بازگشت به ارزش‌های انقلاب اسلامی باشد که در اصول استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی استکبارستیزی و مقابله با فقر و فساد و تبعیض آن هم با روحیه انقلابی منظور باشد، می‌تواند در بازنگری روش‌ها سودمند باشد. لذا تقویت گفتمان انقلاب اسلامی با مقتضیات امروز زمان و مکان با رهبری انقلاب می‌تواند در تقویت اتحاد ملی مؤثر باشد.

۳-۲. عدالت و اعتلای همه جانبه

یکی از نقص‌ها و ایرادات دولتها و مجالس پیشین توجه به اعتلا یا توسعه کشور به صورت یک بعدی بوده است. دولت نهم با طرح شعار اعتلای همه‌جانبه سعی کرد این نقیصه را بر طرف سازد. البته اهتمام دولت نهم هیچ‌گاه توسعه سیاسی نبوده است. اما عدالت کلیدوازه دولت نهم است که می‌توان با ارائه قرائتی فراگیرتر از آن به گونه‌ای این شعار را بازسازی کرد (عدالت سیاسی، عدالت اقتصادی، عدالت به عنوان برابری، عدالت به معنای حقوق و مهروزی به شهروندان). البته دولت در زمینه فرهنگی نیز کارنامه موفقی نداشته و تعبیر مظلومیت فرهنگ را از سوی رهبر انقلاب شاهد بودیم که بازسازی این نقص‌ها از سوی جریان اصولگرا می‌تواند در تحکیم اتحاد ملی در جریان انتخابات اسفند مؤثر باشد.

کفتار سوم – راهکارهای معطوف به تقویت اتحاد ملی

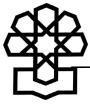
اینکه کدام برنامه یا سیاست از سوی نیروهای موجود سیاسی کشور بهتر می‌تواند انتخابات مجلس هشتم و نتیجه برآمده از آن یعنی ترکیب مجلس هشتم را با اهداف و اولویت‌های معطوف به اتحاد ملی همراه سازد، سؤال مهمی است که پاسخ بدان نیازمند ارزیابی رفتار بازیگران عرصه انتخابات و نوع قضاوت مردم است. درجهت تقویت گفتمان اتحاد ملی می‌توان راهکاری‌های زیر را برای انتخابات مجلس هشتم احصا کرد.

۱- گفتمان انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی از محدود جریان‌های سیاسی عصر حاضر است که توانست بخش عمده مردم را با خود همراه سازد. چنانکه «میشل فوکو» متفکر معروف فرانسوی که در سال ۱۳۵۷ به ایران آمد «ایران را روح جهان بدون روح خواند». او می‌گوید: این رویداد انقلابی اراده مطلق جمعی را نمایان می‌کند و کمتر مردمی در تاریخ چنین فرصتی داشته‌اند.^۱

برخی تحلیلگران براین اعتقادند که جنبش‌های اجتماعی ایران در مرحله انقلاب یا کنار زدن نظم موجود به صورت ائتلافی عمل می‌کنند. اما در مرحله نظام‌سازی و ساختن راه انشعاب درپیش می‌گیرند. تحولات بعد از انقلاب مشروطه و شکست جریان ملی‌کردن نفت و نیز منازعات سیاسی بعد از انقلاب اسلامی تا حدودی نشان

۱. فوکو، میشل، روح یک جهان بی روح، نشر نی، ص ۵۷

۶-۳. انتخابات و کاهش شکاف‌های اجتماعی و سیاسی

چنانکه گذشت انتخابات به عنوان یک ماجرا و گذرگاه سیاسی یا یک گلوبال مهم در حرکت نظام سیاسی می‌تواند فعال‌کننده یا پرکننده شکاف‌های سیاسی اجتماعی باشد. البته رقابت سیاسی میان احزاب و حتی رویش تشكیل‌ها و احزاب جدید در ایران معمولاً به فعال‌شدن شکاف‌های سیاسی می‌انجامد، اما نتیجه انتخابات و تشکیل مجلسی قدرتمند و با کارآمدی بالا می‌تواند در جهت کاهش شکاف‌های اجتماعی و سیاسی زیر مؤثر باشد:

(الف) شکاف سنی: اگرچه بالاتر رفتن سن رأی‌دهندگان در انتخابات مجلس هشتم عملأً چند میلیون جوان را از مشارکت در انتخابات مجلس محروم کرد - که البته با توجه به بالاتر رفتن سن رأی‌دهندگان می‌توان گفت خردمندی، تجربه‌گرایی و دوری از احساس‌گرایی در نوع رفتار انتخاباتی مردم مؤثر خواهد بود - اما نگاهی به سیاست‌های دولت نهم مانند تسهیلات صندوق مهر رضا و برنامه‌های اشتغال‌زاویه به‌ویژه در مناطق محروم و استان‌های مرزی کشور، جذب بیشتر طبقه جوان را به نظام موجب شده و نقصان مذکور را تا حد زیادی تقلیل داده است. همچنین افزایش حمایت‌های اجتماعی از بازنیستگان و اجرای بیمه همگانی می‌تواند در تقویت پیوند نظام با دو نسل دیروز و امروز مؤثر باشد.

(ب) شکاف جنسی: به نظر می‌رسد در این دوره از انتخابات با افزایش نسبی نامزدها از میان بانوان مواجه باشیم، از آنجا که اکنون بیش از ۶۰ درصد جامعه دانشگاهی را دختران تشکیل می‌دهند، نظام سیاسی می‌باید به تدریج زمینه مساعدتری را برای تحرک اجتماعی و سیاسی زنان فراهم سازد. از این نظر می‌توان امیدوار بود نقش بانوان در

۳-۲. دستاوردهای ملی اصولگرایی

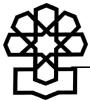
ثبت حق ایران بر انرژی هسته‌ای و نیز پیشرفت‌های دیگر ایران در صحنه صادرات غیرنفتی و افزایش تولید در این عرصه قابل توجه است. در این زمینه ختنی کردن تلاش‌هایی که اهتمام دولت نهم بر حفظ تمامیت ارضی را مخدوش می‌کند مانند تردید در حق ایران بر آبهای خزر یا مرز ایران و عراق براساس قرارداد ۱۹۷۵ یا اتهام به سکوت در برابر تغییر عنوان خلیج فارس در دیدار رئیس‌جمهور با سران خلیج فارس حائز اهمیت است.

۴-۲. نقد و ارزیابی جریان‌ها و برنامه‌های مخالف با اتحاد ملی

دعوت از ناظرین خارجی برای نظارت بر انتخابات و امید داشتن به کمک‌های مالی و رسانه‌ای خارجی در فرهنگ سیاسی ایرانی به عنوان یک فعل قبیح سیاسی شناخته شده است. به نظر می‌رسد بالا بردن هزینه این‌گونه اقدامات و سیاست‌ها و تقویت استقلال‌خواهی به‌ویژه در آستانه سی‌امین سال حیات انقلاب اسلامی می‌تواند در تفوق گفتمان اتحاد ملی در انتخابات مؤثر باشد.

۵-۳. حد اکثر سازی مشارکت سیاسی

چنانکه گذشت اتحاد ملی به معنای یکی‌شدن نیست، بلکه به معنای همه با هم بودن است. انتخابات با حضور سلایق متعدد و رقابت مثبت می‌تواند نشان‌دهنده اتحاد ملی در کشور باشد. حذف تعداد زیاد نامزدها یا تأیید صلاحیت نامزدهایی که به استقلال و اتحاد ملی باور ندارند، به این روند آسیب می‌زند.

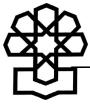
در میان دو جریان اصلی می‌توان شکاف‌های دیگری نیز جستجو کرد: شکاف روحانی و دانشگاهی، شکاف تکنولوژی و سنتگرای، شکاف اعتقاد به قانون اساسی و منتقد قانون اساسی، شکاف سنتی و مدرن و ... یاد کرد. اینکه وجود شکاف‌های سیاسی در رقابت‌های انتخاباتی چه نسبتی با اتحاد ملی دارد، می‌توان گفت که در صورتی که شکاف‌های سیاسی با حفظ چارچوب قانون اساسی و اصول پذیرفته شده نظام سیاسی باشد، رقابت سیاسی نه تنها به افتراء ملی نمی‌انجامد، بلکه نشان‌دهنده زندگی و پویا بودن ساختار سیاسی، باز بودن آن و ظرفیت بالای نظام سیاسی برای مدیریت و هدایت مطالبات سیاسی و سایر متقاضات سیاسی در چارچوب اتحاد ملی است. اما در صورتی که تعمیق شکاف‌های قومی و افزایش انتظارات مردمی فراتر از توان نظام سیاسی برای پاسخ‌گویی بدان و نیز ایجاد روحیه یأس و سرخوردگی در صورت تحریم انتخابات از سوی بخش مهمی از نیروهای سیاسی همراه باشد، مخل اتحاد ملی خواهد بود. به نظر می‌رسد با وجود گذشت نزدیک به سی سال از نظام اسلامی هنوز قواعد رقابت سیاسی در ایران نهادینه نشده و یک گروه به محض رسیدن به قدرت، سخن از حذف همیشگی جناح رقیب از ساختار سیاسی قدرت می‌گوید و هنوز پذیرش رقیب در این روند به فرهنگ مسلط تبدیل نشده و گاه به گاهی مجلس و دولت میان جریان‌های سیاسی مختلف دست به دست می‌شود. در حالی که تحقق اتحاد ملی نیازمند میزان قابل قبولی از حرکت بر مدار قانون و به رسمیت شناختن قواعد رقابت سیاسی و لوازم و نتایج آن است. لذا می‌توان گفت در صورتی که فضای تبلیغات انتخاباتی به جای رقابت در چارچوب نظام به گذر از محدوده قانون اساسی و قانون انتخابات منجر شود و از قبل آن فعال‌سازی برخی مناقشه‌ها و منازعات سازمان‌دهی شود، انتخابات آینده می‌تواند برای اتحاد ملی یک چالش به حساب آید.

انتخابات مجلس هشتم چه به عنوان انتخاب‌کننده یا انتخاب‌شونده افزایش یابد. اهتمام به این واقعیت در کاهش شکاف جنسی در جامعه مؤثر خواهد بود.

ج) شکاف شهر و روستا: اکنون می‌توان ادعا کرد که مفهوم سنتی روستا در ایران زوال یافته است. با برنامه‌های انقلاب از جهاد سازندگی گرفته تا توسعه استان‌ها در دولت نهم این شکاف تا حد زیادی در حال پرشدن است. البته محرومیت نسبی و انتظارات فزاینده را نمی‌توان از نظر دور داشت که ممکن است احساس محرومیت در شکل جدیدی باز تولید شود.

د) شکاف طبقاتی: تلاش اصولگرایان برای تحقق عدالت نتایج مثبت، اما ناکافی به همراه داشته است. دولت خاتمی با فاصله ۱۷ برابری میان دهک پایین درآمدی با دهک بالای درآمدی، دولت را به احمدی نژاد سپرد. در سال اول این فاصله کمتر شد و دو پله کاهش یافت. اما با افزایش بهای مسکن بار دیگر یک پله صعود کرد. برای تقویت امیدبخشی به انتخابات مجلس هشتم، جریان اصولگرا و مجلس هشتم باید حوزه‌های درمان و مسکن را تؤمنان در پیش گیرند. اعطای یارانه در قالب کالا و کاستن از فشار تورمی، با رشد بیشتر تولید مؤثر خواهد بود. شارژ روحی در پایان سال هم بی‌تأثیر نخواهد بود.

ه) شکاف‌های سیاسی: شکاف‌های سیاسی در جامعه سیاسی ایران را می‌توان به شکاف اصولگرا و اصلاح‌طلب، شکاف نوگرا و سنت گرا، شکاف ارزشگرا و عرفی‌گرا، گرایش به توسعه سیاسی در برابر توسعه اقتصادی، التزام به ولایت مطلقه و تمکین حداقلی به ولایت مطلقه که همگی تعابیر دیگری از شکاف اصلی هستند، تقسیم کرد. البته

مشارکت بیشتر مردم در انتخابات منجر شود.

۴-۴. به نظر می‌رسد تأکید بر مقاطع و ادوار مختلف حساس و سرنوشت‌ساز که مجلس توانسته کشور را از مشکلات عبور دهد، می‌تواند در باور به اهمیت انتخابات و حضور حداکثری برای تحقق بیشترین میزان از بسیج سیاسی و اتحاد ملی مؤثر باشد.

نتیجه‌گیری

به نظر می‌رسد اتحاد ملی به عنوان یک متغیر وابسته تأثیرات متفاوتی از میزان مشارکت و نوع انتخابات مردم در اسفندماه سال جاری خواهد یافت، ضمن آنکه نمی‌توان این نکته را از نظر دور داشت که چیدن میوه اتحاد ملی در انتخابات مجلس نیازمند «داشت» درخت اتحاد ملی در طول سال ۱۳۸۶ است که باید چه در صحنه سیاسی یا رسانه‌ای فعالیتها و تحركهای زیادی بر روی آن صورت گیرد. لذا باید انتظارات از تأثیر نامگذاری سال اتحاد ملی بر انتخابات را واقعی کرد. با این حال رفتار عوامل دست‌اندرکار در انتخابات مانند وزارت کشور و شورای نگهبان و نیز میزان و شدت تهدیدات و فشارهای خارجی و در سطح بعدی رفتار نیروها و جناح‌های سیاسی در تحقق اهداف افزایش اتحاد ملی در رهگذر انتخابات تأثیرگذار خواهد بود و ضمن آنکه عنصر مهم حضور حداکثری مردم در انتخابات است که بدون آن نمی‌توان اتحاد ملی را محقق شده فرض کرد.

کفتار چهارم - مجلس هشتم و استمرار تحقق حداکثری اتحاد ملی

با توجه به شرایط حاضر کشور تحقق حداکثری اتحاد ملی در مجلس هشتم نیازمند رعایت و تحقق انتظارات زیر است:

۱-۱. تعهد و التزام اکثریت قاطع مجلس آینده با چارچوب حاکمیت؛ با توجه به تجربه کوتاه همراهی دولت نهم و مجلس هفتم به نظر می‌رسد هر دو طرف نیازمند بازنگری در نوع سیاست‌ها در تعامل با یکدیگرند. در عین حال در صورت همراهی مجلس هشتم با کلیت حرکت دولت این احتمال وجود دارد که برنامه‌های دولت فعلی با شتاب و البته برخی اصلاحات به مسیر خود ادامه دهد. اینکه اکثریت رأی‌دهندگان به چنین تحلیلی رسیده یا خواهند رسید، به آینده بستگی دارد. اما می‌توان گفت ادامه بدون تغییر وضع موجود در مجلس آینده خوشبینانه است. لذا برای نمایندگی‌کردن مطالبات برخی از شهروندان که در انتخابات مجلس هفتم شرکت نکردند اصلاحاتی در جهت تأمین نظر اکثریت رأی‌دهندگان ضروری است.

۱-۲. کفمان انقلاب اسلامی عنوانی کلی و عمومی است. برای پاسخ‌گویی به برنامه‌های مورد نیاز مردم ارائه راهکارهای دقیق‌تر و حساب‌شده‌تری نیاز است تا معین سازد در پایان سال اول یا دوم از مجلس هشتم کدام برنامه‌ها در قالب قانون به دولت ابلاغ خواهد شد.

۱-۳. کفمان اعتماد به نفس در اتحاد و اراده ملی - با توجه به همزمانی نوروز با انتخابات - ظرفیت بهره‌گیری از ابعاد ایرانی هویت و فرهنگ ایرانی در انتخابات را فراهم‌تر کرده است. به نظر می‌رسد انتخاب شعارهایی که عظمت و اعتلای ایران را نشان دهد و نه اوضاع و سرنوشت کشور را خط‌نراک می‌داند، بتواند به تهییج و

منابع و مأخذ

۱. المنجد، جلد دوم، ترجمه احمد سیاح، تهران، مجرد، بی‌تا.
۲. فوگو، میشل، ایران روح یک جهان بی‌روح، تهران، نشر نی، ۱۳۸۵.
۳. عبدالرحمن عالم، بنیادهای علم سیاست، تهران، نشر نی، ۱۳۸۵.
۴. بهشتی، محمد، فرهنگ صبا، انتشارات صبا، ۱۳۶۴.
۵. آریانپور کاشانی، عباس، فرهنگ انگلیسی به فارسی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۰.
۶. دهخدا، علی‌اکبر، لغتنامه دهخدا، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.
۷. احمدی، حمید، ایران هویت، ملت، قومیت، مجموعه مقالات، تهران، مؤسسه مطالعات و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۳.
۸. بشیریه، حسین، جامعه‌شناسی سیاسی، تهران، نشر نی، ۱۳۷۵.
۹. مسعودنیا، حسین، ماهیت ائتلاف جنبش‌های اجتماعی در ایران، هفته پژوهش سال ۱۳۸۶ دانشگاه اصفهان، ۲۶ آذر ۱۳۸۶.
۱۰. عوامل و اهداف اتحاد ملی و انسجام اسلامی، خبرگزاری فارس، ۵ اردیبهشت ۱۳۸۶.
۱۱. خسروی، حسن، راهکارهای تحقق اتحاد ملی و انسجام اسلامی، روزنامه ایران ۲ اردیبهشت ۱۳۸۶.
۱۲. بایسته‌های اتحاد ملی، روزنامه کیهان ۱ اردیبهشت ۱۳۸۶.
۱۳. مشقق، محمدعلی، اتحاد ملی نیازمند گفتمان نو، روزنامه اعتماد ملی ۲۸ فروردین ۱۳۸۶.
۱۴. مجیدی، حسن، تحلیل گفتمان مجالس هفتگانه و گمانه‌زنی درباره گفتمان احتمالی حاکم بر مجلس هشتم، تهران، سازمان صدا و سیما اداره کل آموزش و پژوهش معاونت سیاسی دی ماه ۱۳۸۶.
۱۵. خبرگزاری آفتاب نیوز.
۱۶. خبرگزاری فارس.

شناختنامه گزارش

شماره مسلسل: ۸۸۱۸

عنوان گزارش: تأثیر انتخابات هشتم بر اتحاد ملی

Report Title: 8th Election Influence in National Union

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه مطالعات پارلمانی)

تئیه و تدوین: حسن مجیدی

ناظر علمی: ابراهیم یوسف‌نژاد

متقااضی: لطف‌الله فروزنده (قائم مقام مرکز پژوهش)

ویراستار: —

واژه‌های کلیدی و معادل انگلیسی آن‌ها:

۱. انتخابات (Election)

۲. تأثیر (Influence)

منابع و مأخذ تئیه گزارش:

در انتهای گزارش درج شده است.

تاریخ انتشار: ۱۳۸۶/۱۱/۱۰